

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์การแก้ปัญหาความโกรธในสังคมปัจจุบันตามหลักพระพุทธศาสนา โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้คือ เพื่อศึกษาการแก้ปัญหาความโกรธตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อศึกษาปัญหาที่เกิดจากความโกรธในสังคมปัจจุบัน และเพื่อศึกษาวิเคราะห์การแก้ปัญหาความโกรธในสังคมปัจจุบันตามหลักพระพุทธศาสนา

๕.๑.๑ การแก้ปัญหาความโกรธตามหลักพระพุทธศาสนานั้น พอสรุปประเด็นได้ดังนี้ ความหมายของความโกรธ ความโกรธ มาจากรากศัพท์บาลีว่า โกรธ แปลว่า ความกำเริบ ความขุ่น เคือง ในจิตใจ มีศัพท์ที่ใช้เหมือนกับความโกรธ คือ โทสะ คือความรู้สำนึกคิดประทุษร้าย ความโกรธนั้นปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกทั้ง ๓ ปิฎก คือ ความโกรธที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก ความโกรธที่ปรากฏในพระสุตตันตปิฎก และความโกรธที่ปรากฏในพระอภิธรรมปิฎก ลักษณะของความโกรธ เมื่อมีอารมณ์โกรธ ทุกคนย่อมคิดว่าตนเองนั้นถูกต้องเสมอ ทุก ๆ คนต่างหยิบยกเหตุผลต่าง ๆ นานา มาสนับสนุนในสิ่งที่ตนเองคิดว่าถูก ไม่มีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดยอมแพ้มันแต่ก้าวเดียว ซึ่งเป็นการเดินทางเข้าสู่ความเป็น "คนโง่" ความโกรธเป็นมลทินภายใน เป็นอมิตรภายใน เป็นศัตรูภายใน เป็นพิษฆาตภายใน เป็นข้าศึกภายใน การจัดระดับความโกรธ ความโกรธเกิดเพราะเหตุ ๑๐ อย่าง สาเหตุที่ทำให้โกรธมีมากมาย เช่น ถูกดูหมิ่นเกลียดชัง ถูกหักหลังรังแก ถูกขัดขวางขัดขวาง ถูกข่มขืน ข่มขืน ถูกด่าว่าเสียหาย ถูกใส่ร้ายป้ายสี ถูกดิดินนินทา สาเหตุแม้จะมีมากจนดูเหมือนว่าไม่อาจจะบรรยายได้หมด แต่ในอาฆาตวัตถุสูตร กล่าวว่า สาเหตุแห่งความโกรธมีอยู่ ๑๐ ประการด้วยกัน ผลกระทบของความโกรธ ก่อให้เกิดสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ทำให้จิตกำเริบ เป็นภัยที่เกิดภายในคน ไม่รู้จักภัยนั้น ไม่รู้จักผล ไม่รู้จักเหตุ เพราะความโกรธครอบงำ ไม่เป็นประโยชน์ เป็นความทุกข์และอยู่ไม่มีความสุข

๕.๑.๒ ปัญหาสังคมที่เกิดจากความโกรธ ในสังคมไทยปัจจุบันกำลังประสบกับปัญหาสังคมต่าง ๆ เช่น อาชญากรรม ปล้นฆ่า การลักทรัพย์ผู้อื่น หลอกหลวง ฉ้อโกง คอร์รัปชัน ปัญหายาเสพติด ปัญหาเศรษฐกิจ กล่าวได้ว่า สาเหตุของปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าวมานี้ มีสมุฏฐานเริ่มจากปัจเจกบุคคลบ้าง นโยบายของรัฐบ้าง แต่โดยสภาพทั่ว ๆ ไปแล้วปัญหาเหล่านี้ จะเริ่มที่ตัวบุคคลเป็นส่วนใหญ่ ปัญหาวัตถุนิยม / บริโภคนิยม ความโกรธ เป็นเรื่องของคนที่บุคคลมุ่งจะเสริมสร้างสถานของตนเองให้เป็นผู้มีอำนาจในที่สุด ก็นำไปสู่ความ โลภ ความโกรธ ความหลง ในอำนาจหน้าที่แล้ว นำไปสู่สังคมที่กว้างขึ้น ยิ่งขึ้นไปอีกเมื่อความโกรธเกิดขึ้นแล้วก็ง่ายที่เราจะเห็นคนอื่นเป็นศัตรูเพียงเพราะว่าเขาคิดไม่เหมือนเรา เขามีสีผิวไม่เหมือนเรา เขานับถือศาสนาต่างจากเรา เมื่อมีความโกรธแล้วก็มักจะเกิดเหตุผลมารองรับว่าสมควรที่ต้องโกรธ ความโกรธมันฉลาด ทำให้ขาดสติ ละเมิดศีล ๕ ทำได้ทุกอย่างทำร้ายร่างกายทำลายชีวิตละเมิดกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของผู้อื่น ประพฤติผิดทางเพศและการละเมิดต่อคู่ครองผู้อื่น พุดเทจให้ร้ายหลอกหลวง เสพสุรายาเมาสิ่งเสพติดที่ทำลายสติสัมปชัญญะแล้วนำไปก่อกรรมชั่วอย่างอื่น ขณะที่เราโกรธใครนั้น เราทำร้ายตนเองเพราะความโกรธของเรา พระผู้มีพระภาคทรงแสดงโทษของ

ความโกรธ (โทสะ) ว่า คนที่เป็นข้าศึกกันย่อมปรารถนาคนผู้เป็นข้าศึกกันให้ได้รับความทุกข์ ความจริงแล้ว ความทุกข์กำลังคุกคามย่ำยีหญิงหรือชายผู้มีความโกรธ ทำให้กระทบกับพฤติกรรมส่วนบุคคลและ พฤติกรรมกลุ่มบุคคล

๕.๑.๓ การแก้ปัญหาความโกรธในสังคมปัจจุบันตามหลักพระพุทธศาสนา การแก้ปัญหา สังคมที่เกิดจากความโกรธ พบว่า ความโกรธเป็นอารมณ์หนึ่งของคนเราเหมือน รัก เสียใจ ซึ่งมักมีการ เปลี่ยนแปลงทางร่างกายและจิตใจ การแก้ปัญหาความโกรธที่เกิดจากวัตถุนิยมหรือบริโภคนิยม พบว่า วัตถุนิยมหรือบริโภคนิยมซึ่งเป็นความโลภ มีมากเกินไปจนเกินไป ทำให้ต้องแก่งแย่งแข่งขันต่อสู้กันมาก ขึ้น ทำให้มีลักษณะนิสัยส่วนตัวที่ไม่ดี จิตใจออกแถมทำให้เกิด ความโลภ ความโกรธ ความหลง การ แก้ปัญหาความโกรธทางสังคมพบว่า โทสะก่อให้เกิดสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ โทสะทำให้จิตกำเริบ โทสะ เป็นภัยที่เกิดภายใน คน(ส่วนมาก) ไม่รู้จักภัยนั้น ทำให้คนโกรธไม่รู้จักผล คนโกรธไม่รู้จักเหตุ ความ โกรธครอบงำรชนเมื่อใดความมืดบอดย่อมมีเมื่อนั้น การแก้ปัญหาความโกรธที่เกิดจากการละเมิดศีล ๕ วิเคราะห์การแก้ปัญหาความโกรธทางสังคมกับการเบียดเบียนชีวิตผู้อื่น พบว่า ปาณาติปาต ปหยา หมายความว่า ทำสัตว์มีชีวิตให้ตกลงไปฆ่าสัตว์ ปลงชีพ เจตนาฆ่าอันเป็นเหตุยังความพยายามตัด รอนชีวิตินทรีย์ให้ตั้งขึ้น เป็นไปทางกายทวารและวจีทวาร ทางใดทางหนึ่ง การแก้ปัญหาความโกรธ ทางสังคมกับการละเมิดทรัพย์สินผู้อื่น พบว่า คือ ของที่เจ้าของหวงแหน ไม่ได้ให้ด้วยกายหรือวาจา จะ อยู่ในบ้าน ในป่า ทำตก หรือหลงลืม ก็ตาม การแก้ปัญหาความโกรธทางสังคมกับการล่วงละเมิดคู่ครอง ผู้อื่น พบว่า บุคคลผู้ประพฤติดินในกาม ย่อมประสพภัยเวรใด ซึ่งมีในชาตินี้บ้าง ชาติหน้าบ้าง เสวย ทุกข์โศกนันททางใจบ้างได้แก่ อุกุศลเจตนา ที่ก่อให้เกิดความพยายามทางกายและทางวาจาของคนโกง โดย มุ่งจะหลอกลวงคนอื่น การพูดเท็จนั้น การแก้ปัญหาความโกรธทางสังคมกับการพูดหลอกลวง (กล่าวคำไม่ จริง) พบว่า อุกุศลเจตนา ที่ก่อให้เกิดความพยายามทางกายและทางวาจาของคนโกง โดยมุ่งจะหลอกลวง คนอื่น การพูดเท็จนั้น การแก้ปัญหาความโกรธทางสังคมกับการเสพของมีนเมา การเสพหรือดื่มเครื่อง ดองของมีนเมา ที่ไม่ได้หมายถึงเฉพาะสุราก็หาไม่วิเคราะห์การแก้ปัญหาพฤติกรรมส่วนบุคคล พบว่า เมื่อความโกรธเกิดขึ้นแล้ว บุคคลย่อมไม่เห็นประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น เมื่อความ การแก้ปัญหา พฤติกรรมกลุ่มบุคคล พบว่า สีสสามัญญตา คือ ความ มีศีลบริสุทธิเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาวิจัยในครั้งนี้พบว่า ยังมีประเด็นที่เป็นประโยชน์น่าจะศึกษาค้นคว้าวิจัยต่อ เพื่อพัฒนาองค์ความรู้หรือสร้างกรอบแนวคิดด้านคำสอนเกี่ยวกับความโกรธให้ถูกต้องชัดเจน และ ครอบคลุมยิ่งขึ้น

ความโกรธเป็นหัวข้อธรรมที่สำคัญข้อหนึ่งซึ่งเป็นหัวข้อที่ ๑ ในอภิสกมม ๓ เป็นกิเลส ที่มี อำนาจมาก เพราะฉะนั้น ถ้าหากว่าจะมีการศึกษาวิเคราะห์วิธีการแก้ปัญหาคำสอนหรืออภิสกมม ๓ เพื่อทำความเข้าใจให้ถูกต้องตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จึงเห็นว่า ควรทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ดังต่อไปนี้

- ๑) การศึกษาวิเคราะห์วิธีการแก้ปัญหาคำสอนหรืออภิสกมมคือนิสสิดิ ในพระพุทธศาสนา

๒) การศึกษาวิเคราะห์เรื่องอภุศลมูล ในพระพุทธานุสาสนา